

Економічні науки

УДК 336.72

Кононенко Ганна Ігорівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет технологій та дизайну*

Кононенко Анна Ігоревна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов и финансово–экономической безопасности
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Kononenko Hanna

*PhD in Economic, Associate Professor
Kyiv National University of Technologies and Design
ORCID: 0000-0002-4033-8538*

Никоненко Анна Олексіївна

*студентка
Київського національного університету технологій та дизайну*

Никоненко Анна Алексеевна

*студентка
Киевского национального университета технологий и дизайна*

Nykonenko Anna

*Student of the
Kyiv National University of Technologies and Design*

**КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В РИНКОВИХ
УМОВАХ**

**КРЕДИТНАЯ ПОЛИТИКА КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА В
РЫНОЧНЫХ УСЛОВИЯХ**

CREDIT POLICY OF A COMMERCIAL BANK IN MARKET CONDITIONS

Анотація. У науковій статті досліджено особливості проведення кредитної політики комерційним банком. Кредитна політика сприяє розвитку купівельної та інвестиційної спроможності (є джерелом інвестицій) фізичних і юридичних осіб, підтримці вітчизняного виробника. Для банківської системи є важливим саме розроблення вдалої кредитної політики, яка в свою чергу охоплює стратегію і тактику банку щодо передачі залучених ресурсів на кредитування клієнтів банку.

Проведені дослідження кредитних відносин свідчать, що розвиток кредитної політики зумовлює значні зміни в організації та функціонуванні суб'єктів господарювання. Проведено дослідження кредитної політики в Першому Українському Міжнародному Банку (КБ АТ «ПУМБ»). Проаналізовано дані щодо виданих кредитів клієнтам КБ АТ «ПУМБ» упродовж 2019-2020 рр. Обґрунтовано напрями підвищення ефективності формування кредитної політики в КБ АТ «ПУМБ». Для підвищення ефективності діяльності кредитної політики комерційного банку, зокрема своєчасності застосування засобів/методів грошово-кредитної політики, та зважаючи на глобальний масштаб і довготривалий характер кризової економічної ситуації, доцільною є покращення регулятивної бази, в тому числі закони, котрі захищають права кредиторів. Зокрема, прийняти Закон України «Про банки і банківську діяльність» з урахуванням об'єктивних законів функціонування кредиту, принципів та умов організації кредитування, де визначити як відповідальність банку, так і позичальника. Виявлено, що позитивно впливає на підвищення кредитної політики і зниження відсоткової ставки.

Аргументовано, що використання основних методів управління процесом проведення кредитних операцій банку може надати можливості

суттєво підвищити ефективність функціонування банківських установ та активізувати кредитний процес, спрямований на збільшення вкладень у реальний сектор економіки.

Ключові слова: кредит, кредитна політика, кредитування, кредитний портфель, комерційний банк, сумнівні кредити, управління кредитною політикою комерційного банку.

Анотація. В научній статті досліджені особливості проведення кредитної політики комерційним банком. Кредитна політика сприяє розвитку покупательної та інвестиційної спроможності (являється джерелом інвестицій) фізичних та юридичних осіб, підтримці вітчизняного виробника.

Для банківської системи важливою є саме розробка успішної кредитної політики, яка в свою чергу охоплює стратегію та тактику банку щодо передачі залучених ресурсів на кредитування клієнтів банку.

Проведені дослідження кредитних відносин свідчать, що розвиток кредитної політики визначає значущі зміни в організації та функціонуванні суб'єктів господарства. Проведено дослідження кредитної політики в Першому Українському Міжнародному Банку (КБ АО «ПУМБ»). Проаналізовані дані про надані кредити клієнтам КБ АО «ПУМБ» за період 2019-2020 рр. Обґрунтовані напрями підвищення ефективності формування кредитної політики в КБ АО «ПУМБ». Для підвищення ефективності діяльності кредитної політики комерційного банку, зокрема своєчасності застосування засобів / методів грошово-кредитної політики, та враховуючи глобальний масштаб та довготривалий характер кризової економічної ситуації, доцільним є вдосконалення регуляторної бази, зокрема закони, які захищають

права кредиторов. В частности, принять Закон Украины «О банках и банковской деятельности» с учетом объективных законов функционирования кредита, принципов и условий организации кредитования, где определить как ответственность банка, так и заемщика. Выявлено, что положительно влияет на повышение кредитной политики и снижение процентной ставки.

Аргументировано, что использование основных методов управления процессом проведения кредитных операций банка может предоставить возможности существенно повысить эффективность функционирования банковских учреждений и активизировать кредитный процесс, направленный на увеличение вложений в реальный сектор экономики.

Ключевые слова: кредит, кредитная политика, кредитование, кредитный портфель, коммерческий банк, сомнительные кредиты, управления кредитной политикой банка.

Summary. The research article examines the features of the credit policy of a commercial bank. Credit policy contributes to the development of purchasing and investment capacity (is a source of investment) of individuals and legal entities, support of domestic producers.

It is important for the banking system to develop a successful credit policy, which in turn covers the strategy and tactics of the bank to transfer the attracted resources to lend to the bank's clients.

The conducted studies of credit relations indicate that the development of credit policy predetermines significant changes in the organization and functioning of business entities. A study of credit policy in the First Ukrainian International Bank (CB FUIB JSC) was carried out. Analyzed data on loans issued to customers of CB JSC "FUIB" during 2019-2020. The directions of increasing the efficiency of the formation of credit policy in CB FUIB JSC have been substantiated. To improve the efficiency of the credit policy of a

commercial bank, in particular the timeliness of the application of funds / methods of monetary policy, and given the global scale and long-term nature of the crisis economic situation, it is advisable to improve the regulatory framework, including laws that protect the rights of creditors. In particular, to adopt the Law of Ukraine «About banks and banking activities», taking into account the objective laws of the functioning of the loan, the principles and conditions of the organization of lending, where to define both the responsibility of the bank and the borrower. It was revealed that it has a positive effect on increasing credit policy and reducing the interest rate.

It is argued that the use of the main methods of managing the process of conducting credit operations of a bank can provide opportunities to significantly increase the efficiency of the functioning of banking institutions and intensify the credit process aimed at increasing investments in the real sector of the economy.

Key words: *credit, credit policy, lending, loan portfolio, commercial bank, doubtful loans, bank credit policy management.*

Постановка проблеми. У сучасній прогресивній економічній системі, з розвитком ринкових відносин, найбільш вагомими ланками в економіці стали комерційні фінансові інститути, політика яких відображає ефективне функціонування економіки держави в цілому. Принцип здійснення їх політики полягає в наданні тимчасово вільних ресурсів для економічних суб'єктів, які мають недостатній рівень коштів для успішної реалізації своєї діяльності, який обумовлює таку високу потребу банківського сектора і його значущість у розвитку економіки країни. Від рівня розвитку банківського сектора держави, в значній залежності знаходяться показники розвитку виробництва, соціальної інфраструктури і рівень розвитку усього суспільства в цілому. Кредитні взаємовідносини мають двосторонній характер і вважаються незамінними, як з боку господарюючих суб'єктів, так і для установ кредитної системи. Вкладати

кошти в кредитні установи – значить формувати певне кредитне джерело, а розподілити ці кредитні ресурси для потреб економіки і населення – значить надати кредит. На сьогоднішній день кредитний ринок України є одним з найважливіших і найбільших елементів фінансового ринку країни. В умовах регулярно зростаючого попиту на кредитні ресурси в останні роки в концепції управління банківською діяльністю все більше уваги звертається на процес кредитування. Кредитний портфель, сформований відповідно до адекватно розроблених тактичних і стратегічних цілей і завдань розвитку банку сприяє визначенню оптимального співвідношення між прибутком і ризиком. Тому тема обґрунтування особливостей проведення кредитної політики комерційним банком в ринкових умовах є надзвичайно актуальною та потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження особливостей проведення кредитної політики комерційним банком в ринкових умовах розглядали в своїх працях такі автори як: Баран О. Б., Волкова Н. І., Віньгора Д. С., Крупка М. І., Маринюк Л. В., Рогожнікова Н. В., Сирчин О. Л. та ін. Разом із тим, у науковій літературі не отримали повного обґрунтування особливостей процесів кредитування, які відбуваються в банківській політиці та відіграють важливу роль в державі.

Метою наукової статті є визначення концептуальних засад обґрунтування кредитної політики комерційного банку в ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу. Основною функцією банків є кредитування їх клієнтів. Від того, наскільки добре банки реалізують свою кредитну функцію, багато в чому залежить економічний стан регіонів, що ними обслуговуються. Кредити становлять близько 60 % всіх активів банку і забезпечують 2/3 усіх доходів [7]. Вони є найбільш прибутковою, але й найбільш ризиковою частиною банківських активів. Управління кредитною політикою банку є одним із основних напрямків формування у

банківських установах, адже кредитування завжди було й залишається пріоритетною функцією банків.

Однією з найгостріших проблем взаємодії банківської системи України з реальним сектором економіки сьогодні є істотне зростання загального обсягу простроченої заборгованості за кредитами банків, багатьом із яких це загрожує різким погіршенням фінансового стану, неплатоспроможністю і навіть банкрутством. Сучасні умови політики, пов'язані із складністю визначення ефективності проведення кредитування в ситуації конфлікту інтересів контрагентів кредитної угоди висунули на перший план необхідність у всебічно продуманих й раціональних управлінських рішеннях [1, с. 38]. Отже, основна проблема криється у відсутності ефективних механізмів управління кредитною діяльністю та неякісному оцінюванні кредитного ризику.

Банки, встановлюючи привабливі для позичальників умови надання кредитних ресурсів, забезпечують для себе надійніше місце на кредитному ринку [2, с. 121]. У порядку погашення зобов'язань існують також можливості зниження кредитних ризиків, тому банки приділяють особливу увагу типу й якості джерел погашення, відповідності валюти поточних надходжень валюті, в якій повинен погашатися кредит, достатності потоку грошових коштів, графіку погашення [3, с. 212].

Останнім часом постійно зростає інтерес до дослідження процесів, які протікають у банківській політиці, зокрема процесів кредитування. Це обумовлено тим, що кредит відіграє важливу роль в економіці країни. Економічне поняття кредиту за весь період розвитку пройшла довгий шлях, який характеризується виникненням різних підходів до визначення її суті. Першоосновою кредиту науковці вважають товарне виробництво [4, с. 155].

Банківський механізм кредитування підприємств визначений як форма реалізації процедури кредитування, яку виконує комерційний банк

на основі сформованої кредитної політики. Ефективність такого механізму визначається тим, щоб економічні інтереси кредитора збігались з інтересами позичальника, що дасть можливість досягнути кінцевої мети кожного суб'єкта кредитних відносин.

Кредитна політика при цьому має містити такі складові: суб'єкти кредитної політики, нормативно-правове забезпечення кредитної політики, механізм кредитної політики та його інформаційне забезпечення. Варто відзначити, що взаємодія банків і підприємств – це процес взаємного впливу один на одного, що відбувається в часі, у межах існуючого механізму взаємодії, супроводжується обміном ресурсів і породжує взаємообумовленість і взаємозв'язок між його учасниками [5, с. 47].

Процес глобалізації супроводжується масовим зростанням споживання грошових засобів і впливає на подальший розвиток кредитної політики, до якого на окремих стадіях залучаються нові учасники, що беруть участь у створенні спільного продукту. З огляду на ці обставини є необхідність розглядати кредитну політику як систему, що складається із взаємозалежних елементів з інтегративними властивостями [6, с. 265].

Кредитна політика є проявом існування кредиту, призначення якого полягає у:

– формуванні соціально-економічної структури суспільства. Місце кредиту в суспільному відтворенні зводиться не лише до факту його участі в задоволенні потреб, пов'язаних із можливістю розширення попиту. Глибшою обставиною є те, що за допомогою кредиту здійснюється не лише фізичні, а й матеріальні можливості людини;

– забезпеченні макроекономічної рівноваги в суспільстві. У сучасних умовах посилюється ймовірність негативного впливу спеціалізації та глобалізації суспільного виробництва, що виявляється в порушенні взаємодії учасників товарно-грошових відносин. Під цим

оглядом кредит певною мірою і за певних умов може запобігати виникненню криз збуту товарів;

- здатності забезпечувати зростання тимчасово вільної вартості;

- розширенні функцій грошей, оскільки кредит виник і розвинувся на основі функції грошей як засобу обігу. Так, кредит опосередковує функцію грошей як засобу платежу, однією з ознак якої є невідповідність у часі передавання та оплати товару [1, с. 42]. Кредитний механізм сприяє збільшенню маси платіжних засобів в обороті, коли зростає потреба в цьому;

- забезпеченні безперервності стадій суспільного відтворення. Кредит зародився у сфері обміну, що сприяло реалізації товарів. У подальшому розвиток кредиту обумовлювався потребами інших сфер суспільного відтворення;

- забезпеченні безперервності кругообігу коштів для прискорення виробництва та економії витрат;

- перерозподілі споживання в часовому аспекті, що, звісно, впливає на розширення виробництва. При цьому підприємства ефективніші в економічній системі з розвиненими фінансовими ринками, коли є можливість отримувати позики, ніж за ізолюваного існування, коли вони були б змушені обмежувати споживання залежно від доходу у відповідному періоді;

- сприянні розширенню виробництва в умовах дефіциту власних фінансових ресурсів [2, с. 123].

Кредитна політика сприяє розвиткові купівельної та інвестиційної спроможності (є джерелом інвестицій) фізичних і юридичних осіб [3, с. 215]. Варто зазначити, що кредитна політика визначає стандарти, параметри і процедури, якими користуються банківські робітники з надання, оформлення та управління кредитами.

Розглянемо особливості проведення кредитної політики в Першому Українському Міжнародному Банку (КБ АТ «ПУМБ») [8]. Варто відзначити, що КБ АТ «ПУМБ» – це великий і надійний приватний банк, який прагне бути фінансовим радником і помічником як для приватних осіб, так і для корпоративних клієнтів, передбачає їх очікування і потреби, а також пропонує ефективні рішення [8]. Структурні підрозділи кредитного комітету КБ АТ «ПУМБ» відповідають етапам процесу кредитування (рис. 1).

Рис. 1. Підрозділи кредитного комітету КБ АТ «ПУМБ»

Джерело: сформовано автором на основі джерел [8]

Отже, КБ АТ «ПУМБ» є універсальною банківською установою, діяльність якої спрямована на надання широкого спектра банківських послуг усім типам клієнтів, зокрема підприємствам будь-якої форми власності.

У табл. 1 представлені дані щодо виданих кредитів клієнтам КБ АТ «ПУМБ» упродовж 2019-2020 рр.

Таблиця 1

Динаміка обсягу кредитів, виданих клієнтам КБ АТ «ПУМБ»

упродовж 2019-2020 рр., тис. грн.

Показники	2019 рік	2020 рік	Відхилення 2020 / 2019 рр.	
			Тис. грн	%
Кредити корпоративним клієнтам	24746211	25382599	+636388	+2,57
Фінансовий лізинг	611334	1090811	+479477	+78,43
Мінус: очікувані кредитні збитки	(4159463)	(3262280)	-897183	-21,57
Всього кредитів корпоративним клієнтам за вирахуванням очікуваних кредитних збитків	21198082	23211130	+2013048	+9,50
Кредити фізичним особам				
Споживчі кредити	7606758	7418717	-188041	-2,47
Кредитні картки та овердрафти	6635511	9036847	+2401336	+36,19
Іпотечне кредитування	803516	101406	-702110	-87,38
Автокредитування	143674	1723	-141951	-98,80
Мінус: очікувані кредитні збитки	(3501062)	(2196615)	-1304447	-37,26
Всього кредитів фізичним особам за вирахуванням очікуваних кредитних збитків	11688397	14362078	+2673681	+22,87
Всього кредитів клієнтам	32886479	37573208	+4686729	+14,25

Джерело: сформовано автором на основі джерел [8]

Варто відзначити, що упродовж 2019-2020 рр. відбулося зростання загального обсягу виданих кредитів у КБ АТ «ПУМБ» на 4686729 тис. грн. або на 14,25%, що відбулося за рахунок збільшення наданих кредитів корпоративним клієнтам на 2013048 тис. грн. або на 9,50%. Також доцільно зазначити, що за 2019-2020 рр. спостерігаємо зростання обсягу кредитів, наданих фізичним особам, в КБ АТ «ПУМБ» на 2673681 тис. грн. або на 22,87%.

Нижче наведений аналіз змін очікуваних кредитних збитків за кредитами корпоративних клієнтів протягом 2020 року:

Таблиця 2

**Аналіз змін очікуваних кредитних збитків за кредитами
корпоративних клієнтів протягом 2020 року**

Кредити корпоративним клієнтам	Стадія 1	Стадія 2	Стадія 3	РОСІ	Всього
Очікувані кредитні збитки на 1 січня 2020 року	252 164	74 999	3 816 081	8 870	4152114
Нові активи	117 907	-	-	-	117 907
Погашені активи	(79 149)	(18441)	(8 136)	-	(105 726)
Переведення у стадію 1	1 008	(995)	(13)	-	-
Переведення у стадію 2	(56 575)	56 575		-	-
Переведення у стадію 3	(6 900)	(414)	7 314	-	-
Зміна величини очікуваного кредитного ризику	(49 880)	6 151	(20 487)	79 223	15 007
Відновлення резерву за кредитами, списаними у попередніх періодах	-	-	3 502	-	3 502
Зміни передбачених договором грошових потоків в зв'язку з модифікацією, яка не призводить до припинення визнання, та іншими змінами в рамках діючих контрактних умов	(200)	(261)	(148 432)	-	(148 893)
Використання резерву	(12)	-	(1487500)	(84563)	(1572075)
Вивільнення дисконту по відношенню до теперішньої вартості очікуваних кредитних збитків	-	-	369874	2318	372192
Курсові різниці	13 234	22 523	381 835	2 404	419 996
На 31 грудня 2020 року	191 597	140137	2 914 038	8 252	3 254 024

Джерело: сформовано автором на основі джерел [8]

Варто відзначити, що погашені активи являють собою розформування резервів у зв'язку із повним погашенням та продажем кредитів [8].

Станом на 31 грудня 2020 року кредити клієнтів, видані в 2020 році, склали 21481128 тис. грн. (50% кредитів, наданих клієнтам станом на 31 грудня 2020 року), резерв під такі кредити склав 785434 тис. грн. Протягом

2020 року було повністю погашено 15598266 тис. грн. кредитів клієнтів, що залишалися на балансі КБ АТ «ПУМБ» станом на 1 січня 2020 року, резерв під такі кредити станом на 1 січня 2020 року складав 376859 тис. грн. Використання резерву за 2020 рік становило 4473467 тис. грн. Відшкодування боргу за рахунок продажів кредитів у 2020 році становило 82151 тис. грн. Сума заборгованості за кредитними договорами за фінансовими активами, які були списані протягом року, що закінчився 31 грудня 2020 року, і щодо яких КБ АТ «ПУМБ» продовжує свою діяльність зі стягнення заборгованості, становить 3166526 тис. грн. [8].

Проведений аналіз кредитних відносин свідчать, що розвиток кредитної політики зумовлює значні зміни в організації та функціонуванні суб'єктів господарювання [3, с. 215].

Для ефективного формування кредитної політики в КБ АТ «ПУМБ» необхідно:

1. Покращити регулятивну базу, в тому числі закони, котрі захищають права кредиторів. Зокрема, прийняти Закон України «Про банки і банківську діяльність» з урахуванням об'єктивних законів функціонування кредиту, принципів та умов організації кредитування, де визначити як відповідальність банку, так і позичальника, а також держави та ін.

2. Знизити ціну кредиту та розширити його доступ для ширшого кола клієнтів.

3. Визначити мінімальний рівень кредитних вкладень у виробничий сектор у сукупних активах комерційних банків на рівні 60-65%.

Використання основних методів управління процесом проведення кредитних операцій банку може надати можливості суттєво підвищити ефективність функціонування банківських установ та активізувати кредитний процес, спрямований на збільшення вкладень у реальний сектор економіки.

Таким чином, на сучасному етапі процес концентрації та централізації капіталу, в тому числі банківського, в Україні триває. Кредитна політика сприяє децентралізації економіки і розвитку ринкових відносин через процес акціонування державних підприємств і фінансово-кредитних інститутів. Крім того, участь кредиту в становленні ринку в певній мірі реалізується через програми пріоритетної кредитної політики недержавних форм господарювання. Кредитна політика відіграє важливу багатофункціональну роль у розвитку національної та світової економіки.

Висновки. Отже, в сучасних умовах підвищення ефективності кредитної політики банків є активним інструментом державного регулювання, що забезпечує формування ринкової системи, фактором економічного зростання. Це підтверджується взаємозв'язком кредитної політики і макроекономічної динаміки, який свідчить про наявність залежності між обсягами кредитів в економіці та рівнем ВВП країни; ростом та ефективністю кредитів і рівнем розвитку кредитної системи; ступенем розвитку економіки та обсягами кредитів у приватному і державному секторах; обсягами кредитів, що спрямовуються в приватний сектор, і ступенем реформованості трансформаційної економіки; розмірами кредитування та величиною іноземного капіталу в кредитній системі. Необхідно відзначити необхідність забезпечення комплексного управління процесом здійснення кредитних операцій, а також оптимізації організаційних можливостей управління кредитним портфелем з точки зору розподілу функціональних обов'язків між відповідними підрозділами КБ АТ «ПУМБ».

Література

1. Волкова Н. І., Віньгора Д. С. Проблемна кредитна заборгованість банків України: сучасний стан та напрями її подолання. *Modern Economics*. 2020. № 23(2020). С. 37-43.
2. Круглова О., Попко С. Характеристика кредитної лінії банку як різновиду фінансової послуги. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 119-124.
3. Крупка М. І., Баран О. Б. Економічна сутність проблемного кредиту у банківській діяльності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 2. С. 209-217.
4. Маринюк Л. В. Формування та особливості кредитної політики банку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. № 1 (11). С. 153–159.
5. Рогожнікова Н. В. Основні тенденції та особливості кредитної політики комерційних банків. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 2 (17). С. 45–49.
6. Сирчин О. Л. Формування та використання резервів під кредитну заборгованість комерційних банків. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 3. С. 265-270.
7. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://ank.gov.ua> (дата звернення: 02.09.2021)
8. Офіційний сайт КБ АТ «ПУМБ». URL: https://about.pumb.ua/content/cmsfile/ua/фінансова%20звітність__ifrs_fs%202020_ukr%20v12.03.pdf?v=637528018319768829 (дата звернення: 02.09.2021)

References

1. Volkova N. I., Vinhora D. S. Problemna kredytna zaborhovanist bankiv Ukrainy: suchasnyi stan ta napriamy yii podolannia. *Modern Economics*. 2020. № 23(2020). S. 37-43.
2. Kruhlova O., Popko S. Kharakterystyka kredytnoi linii banku yak riznovydu finansovoi posluhy. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2021. № 1. S. 119-124.
3. Krupka M. I., Baran O. B. Ekonomichna sutnist problemnoho kredytu u bankivskii diialnosti. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2016. Vyp. 2. S. 209-217.
4. Maryniuk L. V. Formuvannia ta osoblyvosti kredytnoi polityky banku. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*. 2015. № 1 (11). S. 153-159.
5. Rohozhnikova N. V. Osnovni tendentsii ta osoblyvosti kredytnoi polityky komertsiiinykh bankiv. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*. 2013. № 2 (17). S. 45-49.
6. Syrchyn O. L. Formuvannia ta vykorystannia rezerviv pid kredytnu zaborhovanist komertsiiinykh bankiv. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*. 2014. Vyp. 3. S. 265-270.
7. Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy. URL: <https://ank.gov.ua> (data zvernennia: 02.09.2021)
8. Ofitsiinyi sait KB AT «PUMB». URL: https://about.pumb.ua/content/cmsfile/ua/finansova%20zvitnist__ifrs_fs%202020_ukr%20v12.03.pdf?v=637528018319768829 (data zvernennia: 02.09.2021)